

ÇEVİRİ GÖSTERGEBİLİMİ EKSENİNDE ÖZGÜN METİN OKUMA VE ÇÖZÜMLEME MODELİ İLE ANLAM ARAYIŞI

Alize CAN RENÇBERLER*

ÖZ: Göstergelerden oluşan her yazın metni, çevirmenine çözümlemesi ve erek kültüre aktarması gereken bir anlam evreni sunar. Çevirmen, yazar tarafından kurgulanmış anlam evrenini kavramak için öncelikle okur kimliğiyle metni okur, çözümler, yorumlar ve belirli uzlaşım noktaları dâhilinde çevirir. Ancak metin okura her şeyi hazır vermez; okurunu oyalar, yanıltır ve tuzağa düşürmeye çalışır. Metnin tuzaklarından kurtulmak, metinde söylenenlerden hareketle söylenmeyenleri anlamak ve metnin boşluklarını doldurmak için okurun *tembel bir makine* olan metinle işbirliği kurması gerekmektedir. Çevirmen de özgün metne karşı gösterdiği bu mücadelede okur kimliğiyle hareket eder ve çeviri metinle özgün metin arasında uzlaşma noktaları arar. Bu çalışmanın amacı, yazınsal metinlerde ve yazın çevirisinde okurların ve çevirmenlerin özgün metnin niyetini anlamalarını sağlamak, metnin boşluklarını doldurmalarına yardımcı olarak anlam arayışına ışık tutmak; dolayısıyla metinle işbirliği sağlayarak erek kültüre aktaracakları anlam evrenine hâkim olmalarını mümkün kılmak için özgün metin okuma ve çözümleme modeli ortaya koymaktır. Çalışmanın ikinci amacı ise yazın çevirisinde çeviri metinlerin özgün metinler ile ne ölçüde uzlaştıklarını anlayabilmek için kullanılan *Yetkin Çevirmen İnceleme Modeli*'ni bütünlüklü kılmak ve çeviri amaçlı metin okuma ve çözümleme düzeylerini ortaya koymaktır. Söz konusu amaçlar doğrultusunda, *Metinsel İşbirliği Düzeyleri* [özgün adı ile Livelli di Cooperazione Testuale] ele alınmış ve çevirmenlerin özgün metin üzerinde anlam arayışlarını kolaylaştırmak için *Özgün Metin Okuma ve Çözümleme Modeli* olarak derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: çeviri göstergibilimi, yazın çevirisi, metinsel işbirliği düzeyleri, metin çözümlemesi

QUEST FOR MEANING THROUGH THE MODEL OF ORIGINAL TEXT READING AND ANALYSIS WITHIN THE SCOPE OF SEMIOTICS OF TRANSLATION

ABSTRACT: Every literary text which is composed of signs, tenders a universe of meaning to be analysed and translated into target culture by the translator. The translator -as the reader- reads, analyses and translates the text within certain negotiation points as the first step to comprehend the universe of meaning fictionalised by the author. The text does not give the meaning explicitly to the reader but tries to put the reader off, misleads and entraps the reader.

*Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, alizecan@trakya.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7187-6614>

Geliş Tarihi (Received): 10.05.2019
Kabul Tarihi (Accepted): 21.06.2019

The reader needs to cooperate with the text, which is considered as a *lazy machine*, to avoid the traps and to understand the unsaid through the said and to fill the semantic gaps. The translator acts as a reader in the struggle against the original text and seeks for the negotiation points between the source and target texts. The primary purpose of this study is to enable readers and translators to understand the intention of the literary texts, to shed light on the search for meaning by helping them fill the gaps in the text; thereby, to enable them to have the comprehensible knowledge of the universe of meaning which is to be transferred to the target culture. The second aim of the study is to propound a translation-oriented text reading and analysis model in order to provide integrity to *The Reviewing Model of Competent Translator* which is used for finding out to what extent the translated texts negotiate with the source texts. Taking these purposes into consideration, *Levels of Textual Cooperation* [Livelli di Cooperazione Testuale with the original name] are gone through and compiled as *The Model of Original Text Reading and Analysis* to facilitate the search for the meaning on the source text.

Key Words: semiotics of translation, literary translation, levels of textual cooperation, text analysis

1. Göstergebilim, Metin Göstergebilimi ve Çeviri Göstergebilimi

İlk olarak tıp alanında hastalıkların belirtilerini inceleyen bir alan olarak ortaya çıkan göstergebilim ilerleyen zamanlarda araştırma alanını askerliğe taşımıştır.¹ Günümüze kadar birçok alana yayılan ve konusu *anlam taşıyan her türlü dizge* olan göstergebilim, dil alanına Ferdinand de Saussure² ve Charles Sanders Peirce³'ün katkılarıyla uygulanmaya başlamıştır. Aynı zaman diliminde, birbirlerinden habersiz olarak, Avrupa ve Amerika'da göstergebilim üzerine benzer fikirler üreten Saussure ve Peirce gösterge kavramı üzerinde durmuş ve paralel görüşler bildirmişlerdir.

Saussure, göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamını inceleyecek bir bilimin tasarlanabileceğini önermiş, *göstergebilim* olarak adlandırılacak olan bu bilimin, göstergelerin ne olduğunu ve hangi yasalara bağlandığını açıklayacağını belirtmiştir⁴. İnsanlar için anlam taşıyan her şeyi inceleyen, betimleyen ve sınıflandıran göstergebilim, yazın alanında da anlam ve anlamlandırma olgusu üzerine yoğunlaşır.⁵ Yazınsal göstergebilimin öncüleri arasında Algirdas Julien Greimas, Jean-Claude Coquet, Paul Ricœur

¹ Sündüz Öztürk Kasar, "Pour une sémiotique de la traduction", Colette Laplace (Ed.), Marianne Lederer, Daniel Gile, *La Traduction et es Métiers*, Lettres Modernes Minard, Caen 2009, s. 163.

² Ferdinand de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, Çev. Berke Vardar, Multilingual, İstanbul 2001.

³ Charles Sanders Peirce, *Writings of Charles S. Peirce*, Indiana University Press, Bloomington ve Indianopolis 1982.

⁴ Ferdinand de Saussure, *a.g.e.*, s. 47.

⁵ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 113.

ve Umberto Eco gibi isimler yer almaktadır. Söz konusu çalışma kapsamında konuyla ilintili olarak Greimas, Peirce ve Eco'ya yer verilecektir.

Avrupa'da göstergebilim, Greimas'ın *Sémantique Structurale* yapıtıyla beraber odak noktası haline gelmeye başlamış⁶ ve yine onun liderliğinde Paris Göstergebilim Okulu yazınsal çalışmalarının merkezi haline gelmiştir. Greimas, çalışmalarında birçok defa göstergebilimin tanımını yapmış, bu alanın farklı yönlerine dikkat çekmiş ve göstergebilimi “kendi geliştirdiği yöntemleri ve inceleme örnekçelerini öbür insan bilimlerine sunan yöntembilimsel bir yaklaşım” olarak tanımlamıştır⁷. Joseph Courtés ile beraber kaleme aldıkları *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*⁸ [Göstergebilim. Dil Kuramının Açıklamalı Sözlüğü] başlıklı çalışmada ise göstergebilim tanımına farklı bir boyut ekleyerek “göstergebilim kuramının bir anlamlama kuramı olarak ortaya çıkması”nın gerekliliğine vurgu yapmıştır.⁹

Berke Vardar, *Dilbilim Yazıları*¹⁰ isimli çalışmasında Greimas göstergebilimi ile ilgili olarak Greimas'ın göstergebilimi bir üst bilim olarak tasarladığını belirtir. Vardar, Greimas'ın yazarı ilgilendiren olgunun tüm oluşlara yön veren soyut içerik olduğunu belirtir.

Konusu anlam olan Greimas göstergebilimi genellikle yazınsal metinleri incelemektedir.¹¹ Bu incelemeyi de kendi içlerinde yüzeysel ve derin yapı bulunduran anlatım ve içerik düzlemlerini ele alarak gerçekleştirmeye çalışır. Greimas ve Courtés bu amaca hizmet etmek için yazınsal metinlerin anlatı izlencelerini çözümlenmeye yönelik çalışmalarda bulunmuştur.¹² Bu bağlamda, Greimas'ın yazınsal yapıtların yapılarıyla ilgili incelemelerde bulunduğu anlaşılabilir ve Umberto Eco'nun da Greimas göstergebiliminden faydalandığı nokta budur. Eco, *örnek okur ve örnek yazar* kavramlarını geliştirdiği ve *tembel bir makine* olan yazın metinlerinin ancak *okurun*

⁶ Sündüz Öztürk Kasar, “Algirdas Julien Greimas'ın sémantique structurale adlı yapıtını Türkçeye nasıl çevirmeli?”, *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 86, İstanbul Bahar 2017, ss. 308-316.

⁷ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 2. Temel Metinler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 337.

⁸ Algirdas Julien Greimas, Joseph Courtés, *Sémiotique: Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. C.I, Hachette, Paris 1979.

⁹ Mehmet Rifat, *age*, s. 350.

¹⁰ Berke Vardar, *Dilbilim Yazıları*, Multilingual, İstanbul 2001, s.39.

¹¹ Algirdas Julien Greimas, *Structural Semantics. An Attempt at a Model*, Çev. D. McDowell vd, University of Nebraska Press, Lincoln 1983.

¹² Algirdas Julien Greimas, Joseph Courtés, *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*, C. I, Çev. L. Crist vd, Indiana University Press, Bloomington 1982.

işbirliği (yorum) ile okunabileceğini vurguladığı *Lector in Fabula*¹³ başlıklı çalışması ile metin göstergebilimine önemli derecede katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda Eco, Greimas göstergebilimine ek olarak Peirce göstergebiliminden de yararlanmış ve kendi göstergebilim anlayışı olan metin göstergebiliminin temelini atmıştır.

Kültürel alanları göstergebilim aracılığıyla inceleyen Peirce, *yorumlayan* ve *sınırsız semiosis* kavramları üzerinde durmuştur.¹⁴ Ancak Peirce'ün göstergesi, nesnesiyle ilişkili ve onun yerine geçebilecek donanımda olmalıdır. Daha geniş bir anlatımla Peirce'ün gösterge tanımı "representamen, bir şeyin yerini herhangi bir açıdan tutan başka bir şey" olarak yapılır.¹⁵ Peirce, göstergenin kişiye yönelik olduğunu, dolayısıyla, kişinin zihninde eşdeğer bir gösterge ya da daha gelişmiş bir gösterge yarattığını ifade eder¹⁶. Kişinin zihninde yarattığı göstergeyi Peirce birinci göstergenin yorumlayıcı [interpretant] olarak isimlendirirken bu gösterge bir şeyin, yani nesnesinin [object] yerini tutmaktadır¹⁷. Söz konusu gösterge, nesnenin yerini, her açıdan değil, kimi kez representamen'in temeli olarak bir çeşit düşünce iletme bakımından tutar".¹⁸

Bu tanımda dikkat çeken üç önemli kavram göze çarpmaktadır: *nesne-gösterge-yorumlayan*. Göstergenin neyi temsil ettiğini anlamak bireyselliğe açık olan ve *semiosis* olarak isimlendirilen bir yorum sürecini gerektirir. Bu süreç birincilik, ikincilik ve üçüncülük sınıflarında gerçekleşir. *Semiosis*, yorumlayıcının belirli bir bağlam içerisinde anlamlama eyleminde bulunması olarak düşünülebilir. Daha yalın anlatımla, alıcı, *gösterge* niteliği taşıyan bir şeyle karşı karşıya geldiğinde, o *şeyi* gösterge olarak algılar. O *şey*, aslında başka bir *şeyin* temsilidir ve alıcının zihninde bir izlenim oluşturmuştur. Peirce'e göre zihinde oluşan izlenim yeni göstergedir ve *yorum-gösterge* kavramını oluşturur. Bu süreçte, temsil edilen *nesne*, göstergenin kendisinin dışında kalan bir şeydir ve *gönderge* kavramını oluşturur. Dolayısıyla, göndergeler önceden yorumlanmışlardır; saf değildirler. *Semiosis* oluşturan

¹³ Umberto Eco, *Lector in Fabula*, Bompiani, Milano 2015.

¹⁴ Umberto Eco, *The Role of the Reader*, Indiana University Press, Bloomington 1979, ss. 180-193.

¹⁵ Dinda L. Gorrée, *Semiotics and the Problem of Translation, with Special Reference to the Semiotics of Charles S. Peirce*, Rodopi, Amsterdam ve Atlanta 1994, s. 51

¹⁶ Dinda L. Gorrée, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁷ Dinda L. Gorrée, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁸ Dinda L. Gorrée, *a.g.e.*, s. 51.

her unsur belli bir var olma biçimine aittir ve *semiosis*, *nesne-gösterge-yorumlayan* bileşenlerinin aynı anda var olmasını gerektirir.¹⁹

Eco, Peirce'ün *yorumlayan* ve *sınırsız semiosis* ile Greimas'ın *anlatım* ve *içerik düzlemi* kavramlarını benimsemiş ve metin göstergebilimini oluşturmada temel almıştır.²⁰ Eco göstergebiliminde Peirce'ün *yorumlayan* kavramı *okur işbirliği* olarak kendini gösterirken; *sınırsız semiosis* ise *yorum* olarak belirlemektedir. Bu kavramlardan hareketle Eco, hiyerarşik yapıya sahip olmayan *Metinsel İşbirliği Düzeylerini* [Livelli di Cooperazione Testuale] belirlemiş ve anlatı metinlerinin incelenmesine yönelik göstergebilimsel metin çözümleme basamaklarını ortaya koymuştur.²¹ Bu çalışmanın konusu, adı geçen düzeyleri çeviri göstergebilimi çerçevesinde özgün metin okuma ve çözümleme eylemlerini gerçekleştirmek amacı ile derlemek olduğu için çeviri göstergebilimine de yer verilecektir.

Çeviri göstergebilimi, bu isimle anılmadan önce ilk kez Bulgar asıllı matematikçi ve makine çevirisi uzmanı Alexander Ludskanov tarafından araştırma konusu haline getirilmiş ve çeviriye dair sorunların göstergebilimden yararlanılarak çözülebileceğini belirtmiştir.²² *Çeviri ve göstergebilim* ifadesi ise ilk kez Dinda L. Gorrée tarafından ele alınmıştır. Gorrée, çeviri olgusunun esasında göstergebilimsel bir karar verme süreci ile var olduğunu belirtmiştir.²³ Çeviri ve göstergebilim ilişkisini inceleyen diğer bir araştırmacı da Magdalena Nowotna'dır. Nowotna çalışmalarında çoğunlukla metinlerdeki özne sorununu ele almış ve konu ile ilgili birçok araştırma yapmıştır.²⁴ Peirce ve Eco'nun göstergebilimle ilgili düşüncelerinden etkilenen Susan Petrilli de çeviri ve göstergebilim ilişkisini irdelemiş ve her iki alanın da birbirinden beslendiği düşüncesine varmıştır.²⁵ Peeter Torop da Petrilli'nin görüşüne paralel tutum sergilemiş ve göstergebilimin esasında çeviribilimden ayrı tutulamayacağı ve metin üzerinde yapılan göstergebilimsel çözümlemenin de çeviri sürecinin bir

¹⁹ Alize Can, *Örnek Okurdan Yetkin Çevirmene: Yazın Çevirisi Eğitiminde Yeni Bir Model*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2017, s. 24.

²⁰ Alize Can, *a.g.e.*, s. 25.

²¹ Umberto Eco, *Lector in Fabula*, Bompiani, Milano 2015, s. 72.

²² Alexander Ludskanov, "A semiotic approach to the theory of translation", *Language Sciences*, Sayı: 35 (Nisan), 1975, ss. 5-8.

²³ Dinda L. Gorrée, *a.g.e.*, 27.

²⁴ Magdalena Nowotna, "Le sujet dans tous ses états", Magdalena Nowotna (Ed.), *D'une Langue à L'autre*, Aux Lieux D'être, Paris 2005, s. 23-46.

²⁵ Susan Petrilli, "Interpretive trajectories in translation semiotics", *Semiotica*, Sayı:163, 2007, ss. 311-345.

parçası olduğunu belirtmiştir.²⁶ Yunan Göstergebilim Derneği üyelerinden Evangelos Kourdis de çeviri göstergebilimi üzerine birçok derin araştırma yapmış ve göstergebilimin çeviribilim alanı için büyük bir kazanım olduğunu belirtmiştir.²⁷

Çeviri göstergebilimi üzerine araştırmalarda bulunan ve lisans ve lisansüstü düzeyde çok sayıda tez yöneten Sündüz Öztürk Kasar da Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı bünyesinde yürüttüğü *Çeviri Göstergebiliminde Kuram Yöntem ve Uygulamalar*, *Çeviri Göstergebilimi* ve *Dil Bilimleri ve Çeviri* isimli derslerde çeviribilim ve göstergebilimin birbirlerinden ayrılmaz olduğunu vurgulayarak çeviri göstergebiliminin yalnızca kuramsal boyutuna değil; özgün metinleri incelemek için önerdiği metin okuma ve çözümleme modeli²⁸ ve çeviri karşılaştırması ve değerlendirmesi yapabilmek için oluşturduğu *Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği* ile de çeviri göstergebiliminin uygulama boyutuna da büyük fayda sağlamıştır.²⁹ Kasar'ın danışmanlığında Batu tarafından yazılmış *Göstergebilimsel Bir Serüven: Üç öyküsüyle Türkçe'de Oscar Wilde*³⁰, Can tarafından hazırlanan *Örnek Okurdan Yetkin Çevirmene: Yazın Çevirisinde Yeni Bir Model*³¹, Kuleli'nin

²⁶ Peeter Torop, "Towards the semiotics of translation", *Semiotica*, Sayı: 128 (3-4), 2000, ss. 597-610.

²⁷ Evangelos Kourdis, "Spatial composition as intersemiotic translation: The journey of a pattern through time from a translation semiotics theory perspective", *Semiotica*, Sayı: 222, 2018, ss. 181-201; Kourdis, "The notion of code in semiotics and semiotically informed translation studies. A preliminary study", O. Andreica - A. Olteanu (Ed.), *Readings in Humanities. Humanities - Arts and Humanities in Progress*, Springer, 2018, ss. 311-325.; Kourdis, "The semiotic school of Tartu-Moscow. The cultural 'circuit' of translation", Larisa Schippel - Cornelia Zwischenberger (Ed.), *Going East: Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies*, Frank & Timme GmbH, Berlin 2017, ss. 149-168.

²⁸ Öztürk Kasar, "Pour une sémiotique de la traduction", ss. 163-175.

²⁹ Sündüz Öztürk Kasar, S. "La sémiotique ubjectale et la traduction", *European Society for Translation: Third International Congress- Claims, Changes and Challenges in Translation Studies Abstracts*, Copenhagen Business School, Kopenhag 2001, s. 24-25; Öztürk Kasar, "Un chef-d'oeuvre très connu: Le chef-d'oeuvre Inconnu de Balzac", M. Nowotna - A. Moghani (Ed.), *Commentaires d'une traduction à l'autre laissant des traces Les traces du traducteur*, Publications de l'INALCO, Paris 2009, ss. 187-211; Öztürk Kasar, "Jean-Claude Coquet ve söyleyenler göstergebilimi", İ.O. Ayırır - E. Korkut (Ed.), *Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2017, ss. 183-199.

³⁰ Elif Batu, *Göstergebilimsel Bir Serüven: Üç öyküsüyle Türkçe'de Oscar Wilde*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2018.

³¹ Alize Can, *a.g.e.*

hazırladığı *Çeviri Göstergebilimi Bakış Açısıyla Shakespeare'in Julius Caesar ve Anthony and Cleopatra Oyunlarında Anlam Evreni, Göstergeler ve Öznellik Yetisi*³² ve Tuna³³ tarafından kaleme alınan *Göstergebilimin Çeviri Alanına Uygulanması: George Orwell'in Animal Farm Başlıklı Yapıtının Üç Dilde Çözümlemesi ve Karşılaştırılması*³⁴ başlıklı doktora tezleri çeviri göstergebilimini farklı noktalardan ele alan çalışmalardır. Bunlara ek olarak Tuna ve Kuleli'nin *Çeviri Göstergebilimi Çerçevesinde Yazınsal Çeviri İçin Bir Metin Çözümleme ve Karşılaştırma Modeli* de Öztürk Kasar'ın Türkiye'de öncülüğünü yaptığı çeviri göstergebilimini hem kuramsal hem de uygulamalı olarak ele alan güncel bir çalışmadır.³⁵

2. Yazın Çevirisinde Özgün Metin Okuma ve Çözümleme Düzeyleri

Çalışmanın bu bölümünde *Metinsel İşbirliği Düzeyleri* çeviri göstergebilimi kapsamında özgün metinleri çözümleyebilmek, yazarın anlam üretme stratejilerini daha detaylı fark edebilmek, özgün metne ait tüm göstergeleri yakalayıp istenmeyen anlam dönüşümlerinden sakınarak çeviri metne aktarabilmek amacıyla genişletilip bütünlüklü bir hale getirilmiş ve *Yetkin Çevirmen İnceleme Modeli* ile çeviri değerlendirmesi yapmadan önce özgün metni ele alacak tamamlayıcı bir model olarak *Özgün Metin Okuma ve Çözümleme Düzeyleri* elde edilmiş olacaktır.³⁶

2.1. Metinsel İşbirliği Düzeyleri

Sözdizimsel, anlambilimsel ve edimsel bir düzen olan metinle, okur arasında kurulan işbirliğinin nasıl gerçekleştiğini açıklayan *Metinsel İşbirliği Düzeyleri*, Eco tarafından *Örnek Okurun* yorumlayıcı süreçte izlediği yolu belirgin kılmak için hazırlanmıştır.³⁷ Aşağıda sunulan *Metinsel İşbirliği*

³² Mesut Kuleli, *Çeviri Göstergebilimi Bakış Açısıyla Shakespeare'in Julius Caesar ve Anthony and Cleopatra Oyunlarında Anlam Evreni, Göstergeler ve Öznellik Yetisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2016.

³³ Didem Tuna'nın hazırlamış olduğu yukarıda adı geçen doktora tez çalışmasının bir bölümü *Orwell'in Hayvan Çiftliği'nde Metinlerarasılık ve Çoğul Okuma Eksenleri* başlığıyla kitap olarak yayımlanmıştır.

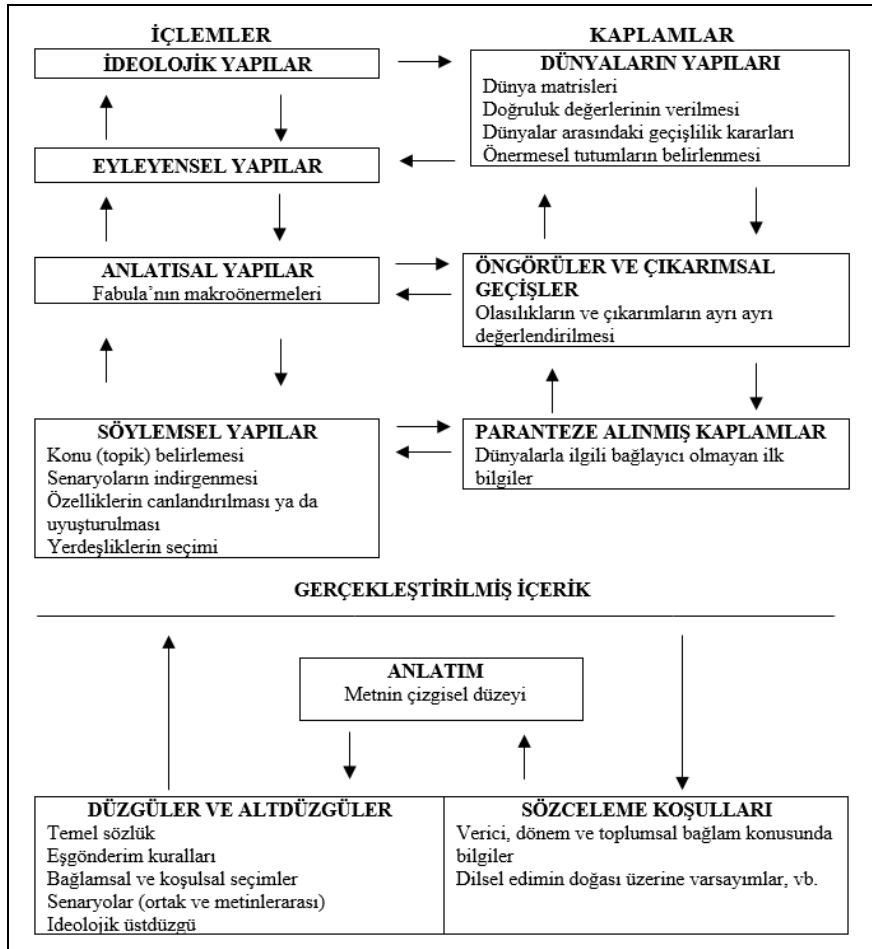
³⁴ Didem Tuna, *Göstergebilimin Çeviri Alanına Uygulanması: George Orwell'in Animal Farm Başlıklı Yapıtının Üç Dilde Çözümlemesi ve Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2015.

³⁵ Didem Tuna, Mesut Kuleli, *Çeviri Göstergebilimi Çerçevesinde Yazınsal Çeviri İçin Bir Metin Çözümleme ve Karşılaştırma Modeli*, Eğitim Yayınevi, Konya 2017.

³⁶ *Metinsel İşbirliği Düzeyleri* ile ilgili açıklamalar araştırmacı tarafından İtalyanca aslından Türkçeye aktarılmıştır.

³⁷ Umberto Eco, *age*, s. 77.

Düzeyleri'nin Türkçeleştirilmesi Betül Parlak tarafından yapılmıştır.³⁸ Şekil 1'e göre, *Metinsel İşbirliği Düzeyleri*'nde aralarında hiyerarşik bir düzene bağlı olmadan geçişlilik bulunan her sınıf kendi içinde farklı bileşenler bulundurmaktadır. Şema, anlatım ve gerçekleştirilmiş içerik olarak iki ana sınıfa ayrılmaktadır. Anlatım düzlemi metnin çizgisel düzeyini oluştururken içerisinde kodlar ve altkodlar ile sözceme koşulları olarak iki alt kategori daha bulunduruur.

Şekil 1. Metinsel İşbirliği Düzeyleri

³⁸ Betül Parlak, *Umberto Eco'da Kuram Uygulama İlişkisi: Lector in Fabula'dan Gülün Adı'na*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, İtalyan Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı), İstanbul 2000, s. 24.

1. *Kodlar ve Altkodlar* kategorisinde, düzenlam ve yananlam bulunduran anlambirimciklerin okura sunduğu bütünceler dizisi sıralanır. Okurun metin çözümlemesini doğru bir şekilde gerçekleştirebilmesi ve metnin başlığı, bölümlerin başlıkları, özel isimler, vb. gibi verileri doğru şekilde anlamlandırması, diğer deyişle metinde verilen kodları doğru algılayıp çözümleyebilmesi, sahip olduğu *ansiklopedik bilgiyle* ilintilidir.³⁹ Bu durumda, *kodlar ve altkodlar* kategorisinin, kodlardan oluşmuş metin ile kodları algılayan okur arasında kurulan bir diyalektik barındırdığı sonucu çıkmaktadır. Aşağıda *kodlar ve altkodlar* kategorisinin bileşenlerine yer verilecektir.

Temel Sözlük: Bu alt düzeyde okur ifadelerde sunulan temel anlamsal özellikleri belirleyebilmek için bir sözlüğe başvurur. Temel sözlük düzeyi çıkarımların ve varsayımların sıkça kendini gösterdiği düzeydir çünkü okur metinden henüz kesin anlamlar çıkaramamıştır ve metinle ilgili yürüttüğü tahminler kısıtlıdır.⁴⁰

Eşgönderim Kuralları: Günümüzde metindilbilimin araştırma alanına giren (örtük yapı, art gönderim, ön gönderim, sıralı düzen, bağlı dönüşümler, vb) kavramların metinde cümle düzeyinde okur tarafından tek bakışta fark edilmesi kolay değildir. Okur metin boyunca bu tür eşgönderimsel belirsizliklere maruz kalır. Bu eşgönderimlerin doğru çözümlenmesi öncelikle konunun doğru şekilde belirlenmesini gerektirir.⁴¹

Bağlamsal ve Koşulsal Seçimler: Ansiklopedi halinde bulunan biçimindeki kod ve altkodlar dizgesi yeterli miktarda olmalıdır. Bağlamsal seçimler ile metinlerarası yetimizi sınıması oluyoruz. Ancak her durumda, metinde yer alan ifadeler dilbilgisel bir kategori gibi yorumlanmamalı, tersine, daha önce hiçbir metinde yer almamış ifadeler gibi yorumlanmalıdır.⁴²

Senaryolar (ortak ve metinlerarası): Yazar tüm detayları vermese de, okur metnin çizgisel düzeyinden hareketle farklı bağlamlar oluşturabilecek eylemleri doğru şekilde yorumlar ve senaryoları belirlemiş olur. Senaryo, durum bilgisi ve üst kodlama yoluyla belirtilen 'ansiklopedik' anlambirimsel temsilin ortasında yer alır. Örneğin bir markette ya da doğum günü partisinde herkesin kabul ettiği çerçeveler vardır ve bu çerçevelere bağlı oluşabilecek senaryolar oluşturulabilir. Metinlerarası senaryolara göre ise hiçbir metin okurunun deneyimlerinden bağımsız okunamaz.

³⁹ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 77.

⁴⁰ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 77.

⁴¹ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 78.

⁴² Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 78.

Metinlerarasılık yetisi özel bir üstkodlama örneğidir ve kendi senaryosunu kendisi yaratır. Çoğunlukla okur, bir senaryoya başvurmaktan ziyade, o senaryoya karşılık gelen metinlerarası yeterliliğinin repertuarından yararlanır.⁴³

İdeolojik Üstkod: Metinde ideolojik dizgeler birer üstkodlama olarak görülür ve her biri ansiklopediye aittir. Bundan dolayı da okur metne yaklaşırken farkında olmadan kişisel bir ideolojik bakış açısıyla yaklaşır⁴⁴.

2. *Sözceleme koşulları* kategorisinde ileti, vericinin kimliği, sunuş şekli, kullandığı tonlamalar ve iletinin bağlamı kapsamında ele alınır ve kodlardan bağımsızdır. Söyleyenin ya da söyleyenlerin bakış açısını anlayabilmek için metnin kim tarafından sözcelenmesine ve gerçek dünya ile ilişkisine bakmak gerekir. Bu aşamadan sonra okur metin türünü sorgular çünkü her metin türü kapsamında kendi içerisinde kendine has sözceleme koşulları barındırır. Metnin türü hakkında bir düşünceye varılınca okur o türün gerektirdiği sözceleme koşullarının izini sürmeye başlar. İçinde bulunduğumuz çağdan önce sözcelenmiş bir metin var ise, okur hangi tür ansiklopediye başvurması gerektiğini anlamak için uzamsal ve zamansal yerleştirmenin yeniden kurgulanması üzerine yoğunlaşır⁴⁵. Bu bağlamda okur, yorumlayıcı işbirliği ile öncelikle metin türünü ve okuma etkinliğini, anlatının geçtiği dönem özelliklerini göz önünde bulundurur ve metnin uzam ve zaman ile ilgili belirsizlik ya da belirliliği saptayarak sözceleme koşullarının izini sürmeye başlar.

Metinsel İşbirliği Düzeyleri içerisinde *içlemler* ve *kaplamalar* kategorilerinin oluşturduğu *gerçekleştirilmiş içerik* olarak isimlendirilen bir ana kategori bulundurur. Şekil 1'den anlaşılacağı üzere *gerçekleştirilmiş içeriği* oluşturan alt kategoriler arasında bir hiyerarşik düzen bulunmamaktadır. Parlak, bu durumla ilgili olarak şemadaki okların zamansal ve mantıksal bir süreci değil de düzeyler arasındaki geçişlilik ilişkisinin kaçınılmaz olduğunu gösterdiğini belirtmiştir⁴⁶.

3. *Paranteze Alınmış Kaplamalar:* Metin, belirli özelliklere sahip ve belirli eylemleri gerçekleştiren karakterler içerir. Okuyucu da okuma sürecinde *olası dünyaları* kurmak için karakterler tarafından sağlanan referans indeksleri aktive eder ve öngöründe bulunur. Okuma sürecinde metin kodlar ve altkodlar tarafından güncellendikçe, okuyucu da sağlanan bu bilgileri uygulamak için ifadenin referans aldığı dünya ile kendi

⁴³ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 79-84.

⁴⁴ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 84.

⁴⁵ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 74-75.

⁴⁶ Betül Parlak, *a.g.e.*, s. 60.

deneyimlerinin dünyası arasında kalır ve olası dünyaları geçici olarak askıya alınır⁴⁷.

Söylemsel Yapılar: Bu düzeyde okur, okuma eylemi boyunca çıkarımlar yapar ve ansiklopedisi doğrultusunda metindeki sözlükbirimlerden çok anlambirimcik demetlerini çözümler ve yorumlar⁴⁸. Bu noktada, okuma eyleminin sürdürülebilmesi için okurun ansiklopedisinin yeterli olması gerekmektedir aksi takdirde okuma eylemi sekteye uğrar. Söylemsel yapılar konu ya da konuların ışığında gerçekleştirilir.

Konu: Bir metnin tek bir konudan oluşması zorunluluğu bulunmamaktadır. Tümce konuları, söylemsel konular, anlatsal konular ve makro konular gibi konu türleri arasında hiyerarşik geçişler yaratılabilir. Her hiyerarşik düzeyde bir konu yaratılır ve konu hakkında söylem ortaya çıkar⁴⁹. Bu hiyerarşik yapının her aşamasında belli bir konu belirlenir ve o konu hakkında gelişen bir söylem ortaya çıkar, konu belirteçleri, başlıklar ve alt başlıklar konunun ne olduğuna yönelik sunulan rehber ifadelerdir.

Yerdeşlik: Metinde okuma tutarlılığı oluşturan yapılara *yerdeşlik* adı verilir. Bu yapılar metnin soyut düzleminde yer alır, metnin bütünlüğüne katkıda bulunur ve iletiler okur tarafından kavranmış olur⁵⁰.

4. *Anlatsal Yapılar:* Bu düzlemde Eco, Rus biçimcilerinin iki önemli kavramından yararlanır: *Fabula* ve *Intreccio*. Anlatının temel şeması olan *Fabula*, anlatıdaki karakterlerin ortaya çıkış sırasını, anlatının temel şemasını ve eylemleri zaman sırasına göre verir⁵¹. *Intreccio* düzlemi ise, zamansal farklılıklar, ileri gidişler ve geri dönüşler ile karakterlerin düşüncelerine ve betimlemelere yer verir. Eco'ya göre *Fabula* anlatsal yapı iken, *Intreccio*, anlatsal yapıları oluşturan makroönermelere ulaşmak için gerekli söylemsel yapılarda yer alan mikroönermeleri sağlar. Okur, bu aşamada *Fabula* ve *Intreccio* düzlemlerine göre öykünün bir kesitlemesini yapar ve metni kendi içinde anlam taşıyan küçük parçalara böler.

5. *Öngörüler ve Çıkarımsal Geçişler:* Okur, anlatsal ve söylemsel yapılar işlenirken, *kaplamlarda* yer alan öngörüler ve çıkarımsal geçişlerden yararlanır. Esasında okuma süreci bir çıkarımda bulunma sürecidir. Okur bu çıkarımları karakterlerin özelliklerinden ve tecrübe ettikleri olaylardan yola çıkarak yapar; ansiklopedisini ve metinlerarasılık ilişkilerini kullanarak çeşitli olası dünyalar kurgular. Okur, metni okuduğu süre boyunca yürüttüğü

⁴⁷ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 76.

⁴⁸ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 87.

⁴⁹ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 87.

⁵⁰ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 87.

⁵¹ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 103.

çıkarımların ve olası dünyaların doğru olup olmadığını anlar, bunu yaparken de metinle kurduğu işbirliğinden yararlanır. Ancak bu işbirliği ve yapılan çıkarımlar metin tarafından okura sunulan *merak işaretleri* [segnali di suspense] ile sağlanır, okurun keyfine bırakılmaz⁵².

6. *Dünyaların Yapıları*: Anlatı metinleri okuruna mutlaka bir *olası dünya* [mondo possibile] sunar. Ancak kurgusal olan bu olası dünyalar da özelliklerini *gerçek dünyadan* [mondo reale] alırlar⁵³. Kurgulanmış olası dünyalar okurun içinde yaşadığı deneyim dünyasından özellikler taşımaktadır.

7. *Eyleyensel Yapılar*: Anlatısal yapılar oluşup güncellendikçe ve *Fabula* ile ilgili tahminler yürütülmeye başlandıkça okur, anlatıya dair daha somut makroönergelerde de bulunmaya başlar. Diğer bir deyişle, okur eyleyensel rolleri (Greimas - özne, nesne, gönderen, gönderilen, karşı çıkan, yardım eden) ya da anlatısal işlevleri (Propp - yetilendirici sınama, sonuçlandırıcı sınama, onurlandırıcı sınama) ayırt etmeye başlar⁵⁴. Burada dikkat edilmesi gereken şey, tek bir eyleyensel rol birden fazla karakter tarafından üstlenilebilir ya da sürekli bir devingenlik gösterebilir. Bu sebeple *Fabula* düzeylerinin her birinde eyleyensel roller de yeniden belirlenmelidir.

8. *İdeolojik Yapılar*: Eyleyensel yapıların aksine ideolojik yapılar, ansiklopedik yeterlilik düzeyinde ya da metnin güncellenmesinde, uygun bir kod şeklinde korelasyon dizgesi olarak sunulurlar. İdeolojik yapılar, eyleyensel rollerle çağrışımların ilişkilendirilmesiyle kendilerini ortaya koyar. Okurun kendi ideolojik yeterliliği eyleyensel yapının ve ideolojik karşıtlığın oluşmasına doğrudan etki eder⁵⁵.

3. Sonuç Gözlemleri

Metinsel İşbirliği Düzeylerinde içlemlerin ve kaplamaların birbiriyle iç içe geçmiş ve hiyerarşiden uzak olduğu görülmektedir. Eco, Petöfi 'nin TeSWeST için önerdiği *Metinsel İşbirliği Düzeyleri Modelinden* esinlenilerek hazırladığı bu şemada A.J. Greimas ile Teun Van Dijk'in teorik yaklaşımlarında önerdikleri öğeleri şemaya katmaya çalışmıştır⁵⁶. Eco, okurun yorumlama süreci ile işbirliği süreci evreleri arasındaki hiyerarşiyi ve yönleri göstermekten açık bir biçimde kaçındığını vurgular, katı bir hiyerarşiden uzak olan *Metinsel İşbirliği Düzeyleri*'nde, okuru belli bir

⁵² Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 112.

⁵³ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 122.

⁵⁴ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 174.

⁵⁵ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 177.

⁵⁶ Betül Parlak, *a.g.e.*, s. 59.

düzleme yönlendirmeden kaçınır ve tüm düzlemlerin birbirine bağlı olarak işlediklerini göstermek ister.

Söz konusu çalışma ise çeviri amaçlı okuma ve çözümle işlemlerine katkıda bulunmayı amaçladığı için çevirmenlere izleyebilecekleri dizgesel ve sıralı bir okuma ve çözümleme modeli ortaya koymayı amaçlamıştır. Dolayısıyla Eco'nun önerdiği *Metinsel İşbirliği Düzeyleri* bu amaç doğrultusunda sıralı bir hale getirilmiştir.

Eco, düzeylerini *içlemler* ve *kaplamalar* olarak ikiye ayırır. İçlemler metnin derin yapısıyla ilgilenir, metnin taşıdığı mesajı çözmeye çalışır, kahramanların ve eylemlerin sembolik anlamlarına eğilirken; *kaplamalar* okurun okuma sürecinde bulunduğu metinle ilgili çıkarımları, öngörülerini ve tahminlerini kapsar. Bu bağlamda, *kaplamaların, içlemlerdeki derin yapıyı anlamak için okurun metinle arasında kurduğu işbirliği olduğu* anlaşılmaktadır. Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda *Metinsel İşbirliği Düzeyleri* çeviri amaçlı okuma ve çözümleme için üç ana başlık altında toplanabilir: 1) Söylem ve Anlatı Yapısı 2) Eylem ve İşlev Yapısı 3) İdeolojik Yapı.

Söylem ve Anlatı Yapısında öncelikle metnin *Fabula* ve *Intreccio* düzlemleri olarak anlamlı küçük parçalara ayrılır ve her bölümlenmede ele alınan konu belirlenir. Bu aşamadan sonra *anlatıcı*, *dönem* (söylem-öykü zamanlarının belirlenmesi) ve *toplumsal bağlam* (var ise) ele alınır, *söyleyenin* ve/veya *söyleyenlerin bakış açıları* tespit edilir, metnin hangi *kodlarla* okunabilir olduğu (çoğul okuma kodları) anlaşılmasına çalışılır ve *okuma eksenleri* belirlenir, *gerçeklik durumu* (varsa gizli durumlar ya da anlaşmalar) ele alınır, metinde anlam üretimine katkıda bulunan semboller incelenir, *yerdeşlikler* belirlenir ve son olarak *metin dışı* ve *metinlerarası ilişkiler* tespit edilir.

Eylem ve İşlev Yapısında, tek bir eyleyensel rol birden fazla karakter tarafından üstlenebildiği ve karakterler tecrübe ettikleri olaylar karşısında sahip oldukları eyleyensel rolü değiştirebildikleri için anlatıda eyleyensel rollerin (özne, nesne, gönderen, gönderilen, karşı çıkan ve yardım eden) ve anlatısal işlevlerin (yetilendirici, onurlandırıcı ve sonuçlandırıcı) *Fabulanın* her bir düzleminde ayrı ayrı belirtilmesi gerekmektedir.

Önerilen son düzey *İdeolojik Yapıda* ise okurun metinle olan ilişkisi ele alınır. Okur metne dahil edilmiş mi, okura sorular sorulmuş mu, alımlayan özne olarak okur anlatı sürecinin neresinde bulunmakta?

Bu açıklamaları daha dizgesel ve somut hale getirmek gerekirse aşağıdaki gibi *Özgün Metin Okuma ve Çözümleme Düzeyleri*⁵⁷ elde edilir:

1) Söylem ve Anlatı Yapısı

- Fabula* ve *Intreccio* düzlemlerine göre metnin anlamlı küçük parçalara ayrılması
- Her *Fabula* ve *Intreccio* düzleminde ele alınan konunun belirlenmesi
- Anlatıcı/anlatıcıların ve söyleyenlerin belirlenmesi
- Söylem dönemi ve öykü döneminin belirlenmesi
- Anlatıcının kullandığı dil özelliklerinin saptanması
- Anlatıcı/anlatıcıların bakış açılarının belirlenmesi
- Metnin hangi kodlarla okunabilir olduğunun saptanması (çoğul okuma kodları)
- Gerçeklik durumu, gizli durumlar ve anlaşmalar
- Başlıkların ve alt başlıkların belirlenmesi
- Semboller
- Yerdeşlikler
- Metin dışı öğeler ve metinlerarası ilişkiler

2) Eylem ve İşlev Yapısı

- Her *Fabula* ve *Intreccio* düzleminde eyleysel rollerin belirlenmesi
- Her *Fabula* ve *Intreccio* düzleminde anlatsal işlevlerin belirlenmesi

3) İdeolojik Yapı

- Metni alımlayan ve yorumlayan özne olarak okurun anlatıdaki yerinin saptanması

Yazın metinlerinde anlam okura hazır verilmediği; eylemlerin, betimlemelerin ve sembollerin aralarına gizlendiği için çevirmenin anlam arayışında olması gereklidir. Çevirmenin özgün metin üzerinde yapacağı çeviri amaçlı okuma ve çözümleme ise metnin tuzaklarına düşmeden *Örnek Okur* kimliği ile anlam evrenine hâkim olması ve *Yetkin Çevirmen* kimliği ile de özgün metnin anlam evrenini çeviri metnine aktarması anlamına gelmektedir.

Çeviri göstergebilimi ışığında özgün metinlerin okunup çözümlenmesinin ve ardından çeviri değerlendirmesi yapılmasının okurlar ve çevirmenler için *söylem düzeyinde*, çevirmenler ve editörler için *söylemlerarası düzeyde*, çeviribilim araştırmacıları için *söylemüstü düzeyde* yardımcı olduğu öne

⁵⁷ *Özgün Metin Okuma ve Çözümleme Düzeyleri* oluşturulurken Sündüz Öztürk Kasar'ın Paris Göstergebilim Okulu'nun metin çözümleme adımlarından çeviri göstergebilimi için benimsendiği ve *Pour une sémiotique de la traduction* başlıklı çalışmada yer verdiği terimlerden esinlenilmiştir.

sürülmektedir⁵⁸. Bu görüşe paralel olarak, göstergebilimsel çözümlemenin, sadece metin okunmasına değil, aynı zamanda aktarılmasına da katkı sunacağı belirtilmiştir⁵⁹. Anlaşılacağı üzere, göstergebilim ve çeviribilim arasında karşılıklı olarak birbirini besleyen ve zenginleştiren bir bağ bulunmaktadır ve yapılan her yeni çalışma ile söz konusu bağ daha da geliştirilebilir ve yazın çevirmenleri için yeni ufuklar açılabilir.

KAYNAKÇA

- Batu, Elif, *Göstergebilimsel Bir Serüven: Üç öyküsüyle Türkçe'de Oscar Wilde*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2018.
- Can, Alize, *Örnek Okurdan Yetkin Çevirmene: Yazın Çevirisi Eğitiminde Yeni Bir Model*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2017.
- Eco, Umberto, *The Role of the Reader*, Indiana University Press, 1. Baskı, Bloomington 1979.
- _____, *Lector in Fabula*, Bompiani, 14. Baskı, Milano 2015.
- Gorlée, Dinda L, *Semiotics and the Problem of Translation: with Special Reference to the Semiotics of Charles S. Peirce*, Rodopi, Amsterdam ve Atlanta 1994.
- Greimas, Algirdas Julien, *Structural Semantics. An Attempt at a Model*, Çev. D. McDowell vd, University of Nebraska Press, Lincoln 1983.
- Greimas, Algirdas Julien ve Joseph Courtés, *Sémiotique: Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. c.1, Hachette, Paris 1979.
- Greimas, Algirdas Julien ve Joseph Courtés, *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*, C.I, Çev. L. Crist vd, Indiana University Press, Bloomington 1982.
- Kourdis, Evangelos, “The Semiotic School of Tartu-Moscow. The cultural ‘circuit’ of translation”, Larisa Schippel - Cornelia Zwischenberger (Ed.), *Going East: Discovering New and Alternative Traditions in Translation Studies*, Frank & Timme GmbH, Berlin 2017.
- _____, “The notion of code in semiotics and semiotically informed translation studies. A preliminary study”, O. Andreica ve A. Olteanu (Ed.), *Readings in Humanities. Humanities-Arts and Humanities in Progress*, Springer, 2018.

⁵⁸ Sündüz Öztürk Kasar, “Pour une sémiotique de la traduction”, s. 173.

⁵⁹ Didem Tuna, “Çevirmek için çözümlemek: Bel Kaufman’ın sunday in the park başlıklı öyküsünde anlam arayışı”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2016, Sayı: 5, ss. 76-97.

- _____, “Spatial composition as intersemiotic translation: The journey of a pattern through time from a translation semiotics theory perspective”, *Semiotica*, Sayı: 222, 2018, ss. 181-201.
- Kuleli, Mesut, *Çeviri Göstergibilimi Bakış Açısıyla Shakespeare'in Julius Caesar ve Anthony and Cleopatra Oyunlarında Anlam Evreni, Göstergeler ve Özelik Yetisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2016.
- Ludskanov, Alexander, “A semiotic approach to the theory of translation”, *Language Sciences*, Sayı: 35 (Nisan), 1975, ss. 5-8.
- Nowotna, Magdalena, “Le sujet dans tous ses états”, Magdalena Nowotna (Ed.), *D'une Langue à L'autre, Aux Lieux D'être*, Paris 2005.
- Öztürk Kasar, Sündüz, “La sémiotique subjectale et la traduction”, European Society for Translation: Third International Congress- Claims, Changes and Challenges in Translation Studies Abstracts. Copenhagen Business School, Kopenhag 2001, s. 24-25.
- _____, “Pour une sémiotique de la traduction”. *École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs (ESIT)*, Profession: Traducteur. Sorbonne Nouvelle Üniversitesi, Paris 2007.
- _____, “Pour une sémiotique de la traduction”, In (Eds). Colette Laplace, Marianne Lederer ve Daniel Gile, *La Traduction et es Métiers, Lettres Modernes Minard*, Caen 2009.
- _____, “Un chef-d'oeuvre très connu: Le chef-d'oeuvre Inconnu de Balzac”, M. Nowotna - A. Moghani (Ed.), *Commentaires d'une traduction à l'autre laissant des traces Les traces du traducteur*, Publications de l'INALCO Paris 2009.
- _____, “Jean-Claude Coquet ve söyleyenler göstergibilimi”, İ.O. Ayırır - E. Korkut (Ed.), *Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2017, ss. 183-199.
- _____, “Algirdas Julien Greimas'in sémantique structurale adlı yapıtını Türkçeye nasıl çevirmeli?”, *Cogito*, Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 86, İstanbul Bahar 2017, ss. 308-316.
- Parlak, Betül, *Umberto Eco'da Kuram Uygulama İlişkisi: Lector in Fabula'dan Gülün Adı'na*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, İtalyan Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı), İstanbul 2000.
- Peirce, Charles Sanders, *Writings of Charles S. Peirce*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis 1982.
- Petrilli, Susan, “Interpretive trajectories in translation semiotics”, *Semiotica*, Sayı: 163, 2007, ss. 311-345.

- Rifat, Mehmet, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 2. Temel Metinler*, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2008.
- _____, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013.
- Saussure, Ferdinand, *Genel Dilbilim Dersleri*, Çev. Berke Vardar, Multilingual, İstanbul 2001.
- Torop, Peeter, "Towards the semiotics of translation", *Semiotica*, Sayı: 128 (3-4), 2000, ss. 597-610.
- Tuna, Didem, *Göstergebilimin Çeviri Alanına Uygulanması: George Orwell'in Animal Farm Başlıklı Yapıtının Üç Dilde Çözümlemesi ve Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı), İstanbul 2015.
- Tuna, Didem, "Çevirmek için çözümlemek: Bel Kaufman'ın Sunday in the Park başlıklı öyküsünde anlam arayışı", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2016, Sayı: 5, ss. 76-97.
- Tuna, Didem, *Orwell'in Hayvan Çiftliği'nde Metinlerarasılık ve Çoğul Okuma Eksenleri*, Eğitim Yayınevi, Konya: 2019.
- Tuna, Didem, Kuleli, Mesut, *Çeviri Göstergebilimi Çerçevesinde Yazınsal Çeviri İçin Bir Metin Çözümleme ve Karşılaştırma Modeli*, Eğitim Yayınevi, Konya 2017.
- Vardar, Berke, *Dilbilim Yazıları*, Multilingual, İstanbul 2001.